

Portretul unui provincial român. Psihologia unei vieți „desenate într-o parte”

**Conf. univ. dr. Iuliana BARNA,
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați**

***Abstract.** With a sharp mind and an analytical, yet warm insight, Virgil Tănase surprises with his pleasant, elegant, reasonable and honest discourse, distant when necessary. He speaks serenely of the writing experience, yet does not provide with too many details on the metaphorical symbols concealed in his books, leaving us to infer the deep significance of his text.*

***Key-words:** literature, totalitarian system, social life*

Peste timpuri, în oglinda literaturii române, se reflectă chipul unui scriitor sensibil, distins și original. Virgil Tănase, personalitate emblematică a exilului românesc la Paris, romancier prin excelență, opozant al regimului comunist, s-a născut în Galați în luna lui Cuptor, 16 iulie 1945, într-un oraș în care Dunărea tronează peste întreg teritoriul, iar susurul ei anunță neîncetat posibila ieșire din adâncuri a unei noi valori. „Locuiam la Galați, pe strada Bălcescu fostă general Berthelot, în câteva odăi ale unei case boierești, repartizate mai multor familii, cu multă curte și grădină. În fiecare seară, tata lua o cheie care mi se părea uriașă și încuia poarta gardului de fier înalt care străjuia totul”. Copilul Virgil Tănase trăiește viața ca o poveste. Astfel, în amestecul de real și imaginar, tânărul se descoperă pe sine, undeva în mijlocul ruinelor : „Întunericul, bălăriile, acele rămășițe ale caselor cu cotloane nebanuite mă înspăimântau și mă provocau...”. În orașul copilăriei provinciale, circulau „tramvaie suedeze, roșii, asemănătoare unor cutii de chibrituri, târându-se, uneori, în spatele carelor cu boi, iar ulițele erau străjuite de tei.” [7, p.14]

Virgil Tănase, un om cu o mare noblețe spirituală, provine dintr-o familie de intelectuali, oameni simpli, fideli valorilor umane, întotdeauna părtași la suferințele și nevoile celorlalți: „mă trag dintr-o familie de oameni simpli, fără averi consemnate prin notari și acte, fără isprăvi nemaipomenite scrise-n cărți, fără documente de familie...” (Virgil Tănase). Tatăl, pe numele său Dumitru, originar dintr-o familie țărănească răsplătită de voievozi, magistrat de profesie, fiind absolvent de Drept, renunță încă de tânăr la cariera de judecător, la 38 de ani, într-o perioadă în care dictatura comunistă impunea propria dreptate și justiție, mergând până la anihilarea conștiinței individuale și

eliminarea oricărei valori democratice. Începând cu 1948, educația fiului trece în grija tatălui, în timp ce mama romancierului, Larisa, basarabeană de origine, terminându-și studiile de medicină, deschide un cabinet medical asigurând astfel echilibrul financiar al întregii familii. Într-o casă veche, cu încăperi care se succedau asemenea compartimentelor unui vagon, cu o grădină imensă, mărginită de liliac și plină de pomi, trăia micul „aventurier” Tănase.

Deși eminent la învățătură încă din primii ani de studiu, totuși, portretul conturat elevului Virgil Tănase, ca fiu de intelectuali, reprezenta imaginea dușmanului de clasă. Astfel, școala devenea în ochii copilului de treisprezece ani un loc demn de ură, sediul infamiei și al incompetenței: „măgari deghizați în lei, costumați în togă universitară.”[7, p. 27] Exprimându-și disprețul față de profesori scrie pe seama acestora o serie de epigrame, care desigur, nu fac altceva decât să atragă și mai mult antipatia asupra sa. Incidentul de atunci, privit acum la maturitate, anunța de fapt puternicul spirit critic, deschiderea spre literatură, o primă „evadare” a unui tânăr „artist” dornic de exprimare. Elevul Tănase va rămâne pe tot parcursul studiilor liceale un inadaptat al sistemului impus de regimul comunist, încălcând deseori *regulile* colectivității școlare, fapt ce va determina după lungi și dese conflicte cu profesorii, pe care îi numea „nuliți și ticăloși”, mutarea sa dintr-o instituție în alta: „Notele, la școală, după tipicul sovietic, erau până la cinci și aveam cinci la toate cu excepția purtării, care a fost întotdeauna punctul slab al parcursului meu școlar...”(Virgil Tănase)

Încă din copilărie, Virgil Tănase primise din partea tatălui său, pe care îl asemăna cu un copac uriaș, libertate deplină. Mergea la teatru, la concerte, la cinema și întotdeauna era urmărit de sentimentul că posedă în totalitate libertatea exprimării indiferent de condiție. De timpuriu (de la șase ani) dovedește abilitați de asimilare a mai multor limbi străine: engleză, rusă, franceză. Prin urmare, alege să citească literatură străină, răsfoind ore în șir *Grand Larousse* în opt volume („Culcat pe burtă sub masa din sufragerie, poate pentru că acolo mă simțeam mai la adăpost, ascuns sub franjuri de mătase neagră care aproape atingeau podeaua, ale unei fețe de masă de pluș, răsfoiam cele șapte volume impresionante ale unui Larousse care se afla imens, de nu intra în rafturi, pe bibliotecă, de unde începusem să le pot lua singur urcându-mă pe-un scaun”), iar mai apoi, îi descoperă pe Gide și Marcel Arland. Ca adolescent refuză cu obstinație să-i descifreze pe Tolstoi, Dostoievski, Turgheniev, fiind convins de faptul că literatura rusă nu putea fi decât un mijloc

de propagandă și imperialism. Mai târziu acești scriitori vor fi reevaluați și vor ocupa un loc aparte în viața literară a romancierului Virgil Tănase.

Începând cu anul 1963 devine student al Facultății de Litere din București. Cu o inteligență sclipitoare exersează asupra unor profesori universitari, pe care îi consideră mediocri, lași și incompetenți, un soi de terorism intelectual. Excelează în aplicarea metodelor analizei structurale, studiază cu interes (aproape cincisprezece ore pe zi) *Phedra* de Racine, *Eneida* de Vergilius și în același timp, traduce poemele lui René Char.¹

În anul 1966, Virgil Tănase a fost exclus din Universitate pe motiv că își exprimase într-o lucrare, ce urma să fie prezentată în cadrul cercului științific de la Facultatea de Litere, dezacordul cu privire la ideile promovate de gândirea marxistă. Scriitorul realizase un eseu despre René Char în care trata teme ce îl obsedau la acea vreme: necuviința lumii, disperarea ca formă de energie, angoasa în fața morții inacceptabile. Căci a efectua un studiu asupra lui René Char, cu alte mijloace decât cele marxiste, era atunci o sfidare prea mare, echivalând cu o pactizare cu ideologia „cosmopolită și decadentă” a burgheziei occidentale. Un activist de partid, dând dovadă de cinism, îl asigură de consecințele acestei revolte *literare*: „Ești un tip bine, inteligent. Dar acum o să plătești scump, fiindcă în loc să tragi boul de coadă, ai vrut să faci pe grozavul și să-l tragi de coarne... Asta o să-ți fie învățătură de minte.” [7, p.41]

Viața studentului Tănase se transformă într-un adevărat calvar: doi ani este obligat să ia calea șantierului în „calitate de betonist”, apoi zilnic este supus unui interogatoriu cumplit, iar în final i se cere colaborarea cu Securitatea (condiție obligatorie pentru reintegrarea sa în sistem). Lui Virgil Tănase îi repugnă servilismul, *delatațiunea*, trădarea, și astfel, își va păstra până la capăt integritatea și va urma modelul tatălui său, a cărui rectitudine era de neclintit: „ceea ce cereau ei era pur și simplu să te compromiți, să recunoști că erau mai tari, să înțelegi că nu ești nimic, nu valorezi nimic și că, oricum, ești un ticălos și un laș ca și ceilalți...” [7, p.45]

Cea mai frumoasă amintire din timpul anilor de studenție rămâne întâlnirea cu Doina, viitoarea soție, femeia care îi insuflă bărbatului îndrăgostit, exuberanța, pasiunea și farmecul vieții. Alături de ea, lumea îi părea vie, proaspătă; prin ea renaște spiritul expansiv al tânărului de douăzeci de ani .

---

¹ „René Char era apreciat îndeosebi de Martin Heidegger care, din înaltul filozofiei sale nemțești, îi citea poezia găsimdu-i înțelesuri metafizice pe care, simțindu-le, și eu căutam să le deslușesc...”

Va absolvi în anul 1968 Facultatea de Limbă franceză în cadrul Institutului de Limbi Străine din București. Evident că, misiunea lui Tănase în lumea artei literare se află acum la început de drum.

Gazeta de perete - un debut neobișnuit

Pentru scriitorul Virgil Tănase, marile referințe intelectuale își au originea în *Les Faux-Monnayeurs* a lui Gide, un roman ce va deschide calea inițierii tânărului prozator în tainele creației literare. Se hrănește din plin cu scrierile lui Thomas Mann, Jack London, Mark Twain, Turgheniev și citește poezie, fiind absorbit de universul liric bacovian. Excelează ca traducător, fuzionându-se cu poetica lui Jacques Prévert, și în același timp îl asimilează pe Barthes (*Despre Racine*, 1968), Tzvetan Todorov (*Introducere în literatura fantastică*, 1970), Beckett (*Acte fără cuvinte*, 1971), Diaz-Plaja (*Garcia Lorca – monografie*, 1971) sau Balzac (*Istoriile hazlii*, 1997).

Dacă e să vorbim de primul succes literar, atunci cel mai bine ne-o poate spune scriitorul: „În anul doi am tradus și câteva poeme de Jacques Prévert. Publicam un soi de mare **gazetă de perete**. Mai multe traduceri, printre care și ale mele, fuseseră lipite acolo. A doua zi, traducerea mea după Barthes lipsea: cineva o furase. A fost primul meu succes literar.” [7, p.51]

Adevărata aventură a scrierii, se declanșează după o ideală comunicare cu literatura lui Dostoievski, Faulkner, Proust, Gogol, debutând în revista **Luceafărul** în 1969, cu povestirea *Însemnările celor ce merg spre somn. Mai apoi, ies de sub lumina tiparului articolele: Rața sălbatecă, Desenat într-o parte (Luceafărul, 1970)* și tot în același an, în **România literară** apare *Doamna cu licornul*, un poem în proză despre iubire, moarte, veșnicie: „Ai dreptate, ai prea adeseori dreptate, nu te iubesc: fug cu tine de *moartea* aceea pe care o întrezăream la capătul drumului drept pe care apucasem și voi rămâne cu tine numai atâta timp cât nu vom putea vedea nimic mai departe de noi lăsând să strălucească în desăvârșita ceață minunata trenă a *celor două sute de ani de dragoste* care curg prin noi spre marile ținuturi de ierburi.” [5, p. 5]

Scrierea micilor povestiri, unde imaginarul locuiește în real și viața este curtată de moarte, ca într-un joc oniric unde spațiul și timpul par a fi infinite, iar mirajul se risipește doar atunci când este lovit de *Domnul Adevăr*, anunța zămislirea unui talent, a unui pictor care, alternând conștient condeiul cu pensula, creează un tablou cu totul inedit și plin de poeticitate: „Moartea care avea părul lăsat negru pe tâmpile și fața prelungă și la rândul ei frumoasă, și

iubea caii, iar în mână nu ținea decât o trestie, și era îmbrăcată într-un palton verde, și era grăbită pentru că pleca la munte, da, a venit acolo pe verandă dinspre marea cu miros de regina – nopții și i-a atins, mai întâi pe ea, pe țigancă, și toți au crezut că, de fapt, o să-i spună acum țiganului : Hai, vino în munții Semenicului...dar nu era adevărat ...imediat după țigancă a murit și el, sub atingerea aceleași mâini....” [6, p.5].

În *Doamna cu licornul*, Virgil Tănase apelează în mod autentic și semnificativ la simbolul insulei. „Căci insula nu este acum nici locul refugiului din lumea zadarnică, nici locul sacral, compensator râvnit de ființa decăzută și pieritoare, ci simbolizează doar starea pe loc... Chiar sintaxa acestei proze e concepută spre a împiedica, prin deplasarea atributului sau complementului din poziția lor normală” [2, p.7]: „Ea își întinse mâinile și le trecu în jurul gâtului meu și din apele lacului, întunecate, a ieșit către oglinda pe care, îmbrăcată în brocarturi, după vechile științe, o ținea în mână Doamna, licornul”. „Descoperim în *Doamna cu licornul*, o frază de tip *proustian*, *lagunară*, *leneșă*, *insinuantă*, dar spre deosebire de Proust, a cărui frază are rolul de a „substanțializa progresiunea ideii”, la Virgil Tănase ea devine strunită, calculată, merită să asigure acea stare pe loc, concentrată în simbolul insulei: „Era târziu și firește că nu mai avea cine să treacă încoace, cu barca, să ne întoarcă în sat, așa încât rămăsesem acolo, singură printre mormintele de boieri osândiți care desigur că, unii, trecuseră prin îndepărtate nopți de dragoste în sângele Doamnei în haine înalte și subțiri, negre și albe, pierdută aici, în aceste întinderi de dinainte de a se fi născocit busola și, cu patru catarge și punțile ridicate mult deasupra mării, ... Doamna, cu gâtul și umerii și sânii răsunând de jocul podoabelor, singură pe insula aceea dintr-un ocean pe care, niciodată încă, nu-1 străbătuse, spre a veni să o întoarcă dincolo de câmpul acela, pasărea magelan, iar în mâna ei cu degete prelungi, ușor întinsă înainte, ținea oglinda ...de argint în care se privea, blând și nedumerit, licornul”. [4, p.19]

Primul roman, care va rămâne totuși la stadiul de manuscris, este *Récit de voyage*. Scris la 22 de ani, *Récit de voyage* rămâne în amintirea autorului o imagine confuză: „amori sfâșietoare, o lume apocaliptică în care mișună monștri ridicoli, ideea unei călătorii spre Eleusis unde bântuie Procust”. Inițial, textul a fost propus spre publicare la editura *Edition de Minuit*, dar fără succes. Mai târziu însă, în anul 1976, va reuși prin prestigioasa editură pariziană Flammarion să-și facă cunoscut al doilea roman al său, *Portrait d'homme à la faux dans un paysage marin* (*Portret de om cosind în peisaj marin*), roman scris în română și apoi tradus în franceză, în care descoperim povestea unui mit: întoarcerea lui

Agamemnon, întoarcerea războinicului; un monolog, un film oniric alb-negru, o literatură construită cu rigla și compasul. „L' hiver. [1, p.19] Un homme descend d' un train, sort d' une gare. Il revient de la guerre et se rend sa femme par les rues enneigées.” [3]

În spatele cortinei **stă și va sta** mereu omul și artistul Virgil Tănase, care din când în când, se lasă cunoscut și recunoscut prin arta sa, refugiindu-se mai apoi în universul său lipsit de constrângeri exterioare, așteptând din nou clipa, în care el, romancierul, va fi absolut necesar. De altfel, după o lungă și intensivă introspecție, Virgil Tănase se autodefinește ca fiind „un individ unic”. Totodată, analizând contextul în care trăiește astăzi, artistul afirmă: „trebuie să se petreacă ceva în această creație pentru ca prezența mea să devină indispensabilă și moartea mea, aberantă” [7, p.54].

O întoarcere în timp, ne profilează portretul unui tânăr aspirant la tainele literaturii, care prin măiestrie scriitoricească reușește între anii '60- '70 să pătrundă într-un paradis literar *puberal*, maturizat pas cu pas de *sălășluitoarii* acestuia, prin slovele lor șlefuite armonios și prin trăirile lor profunde. Și în acest loc feeric, Virgil Tănase va locui o veșnicie, păstrând cu loialitate prin scrierile sale mireasma veritabilă a literaturii poetice.

Bibliografie

Antofi, Simona, *Contemporary Critical Approaches to the Romanian Political and Cultural Ideology of the XIXth Century - Adrian Marino, Al treilea discurs. Cultura, ideologie si politica in Romania/The Third Discourse. Culture, Ideology and Politics in Romania, Procedia Social and Behavioral Sciences*, vol.63 / 2012, pp.22-28, DOI: 10.1016/j.sbspro.2012.10.005, accesibil la adresa <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042812047386>

Bollon, P. *Un latin balcanic, Caiete Critice*, Nr. 1 (207), 2005, p. 19.

Cenac, Oana, *General aspects of current political terminology*, în *Lexic politic - discurs politic*, 2014, pp.124-130, ISBN:978-606-17-0633-4.

Ifrim, Nicoleta, *Memory and identity-focused narratives in Virgil Tănase's 'lived book'*, *CLCWeb: Comparative Literature and Culture* (ISSN 1481-4374) <http://docs.lib.purdue.edu/clcweb/>, nr. 19.2 / June 2017, Purdue University Press, pp.1-10, accesibil la adresa <http://docs.lib.purdue.edu/clcweb/vol19/iss2/4/>, <https://doi.org/10.7771/1481-4374.2942>

Milea, Doinița, *Intertextual as a pretext for the operation fictional text*, în volumul *Manifestări ale creativității limbajului uman*, 2014, pp.20-26, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj, ISBN 978-606-17-0623-5.

Negoșescu, I. *Despre proza lui Virgil Tănase*, *România literară*, Săptămânal al Uniunii Scriitorilor, An XXIII, Nr. 27, 5 iulie 1990, p. 7.

Tănase, V. *Desenat într-o parte*, articol apărut în revista **Luceafărul**, Anul XIII, nr.18/1970, p. 5

Tănase, V. *Doamna cu licornul*, *România literară*, Săptămânal de literatură și artă, An III, Nr. 35, 27 august 1970, p.19.

Tănase, V. *Însemnările celor ce merg spre somn*, **Luceafărul**, Anul XII, Nr.47 (395), 22 noiembrie 1969, p. 5.

Tănase, V. *Portrait d'homme à la faux dans un paysage marin*, Editura Flammarion, Paris, 1976.

Tănase, V. *România mea*, E.D.P., București, 1996.